

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістра

на тему **«Розвиток у молодших школярів творчого мислення в
освітньому процесі початкової школи»**

Виконала студентка II курсу ПО – 2м (з)

спеціальності 013 «Початкова освіта»

Барна Оксана Михайлівна

Керівник: к.п.н., доц. Кузьма-Качур М.І.

Рецензент: к.п.н., доц. Шелевер О.В.

Мукачево – 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	8
1.1. Ретроспективний аналіз становлення феномену творчого мислення молодших школярів	8
1.2. Творче мислення як наукова категорія	19
1.3. Розвиток творчого мислення як психолого-педагогічна проблема	34
Висновки до 1 розділу	43
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА РОЗВИТКУ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	45
2.1. Психолого-педагогічні умови розвитку творчого мислення молодших школярів	45
2.2. Формування творчого мислення молодших школярів в освітньому процесі початкової школи	56
2.3. Емпіричне дослідження розвитку творчого мислення молодших школярів	71
Висновки до 2 розділу	81
ВИСНОВКИ	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	86
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Кардинальні зміни, які відбуваються в сучасному суспільстві, ставлять високі вимоги до особистості випускника загальноосвітньої школи. Як зазначається в Законі України «Про освіту», Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. та інших державних документах, освіта повинна забезпечувати формування в дітей і молоді не лише системи знань, наукового світогляду, а й розвиток їхньої креативності, навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації школярів. Розвиток творчої особистості є пріоритетним напрямом сучасної освіти. В Концепції Нової української школи зазначено: «Потужну державу і конкурентну економіку забезпечить згуртована спільнота творчих людей, відповідальних громадян, активних і підприємливих. Саме таких повинна готувати середня школа України». За таких умов виникає потреба у формуванні в учнів умінь умілого орієнтування у величезному потоці інформації, яка надходить з різноманітних джерел, творчого застосовувати їх для досягнення означеної цілі.

Молодший шкільний вік має велике значення для розвитку творчого мислення, адже початок системної навчально-виховної діяльності є оптимальним періодом для цілеспрямованого розвитку креативних особистісних якостей школяра. В Концепції Нової української школи зазначено, що «кожна дитина – неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями. Місія нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками». Тому особливо актуальною нині є проблема розвитку творчого мислення особистості молодшого школяра. Особистості, яка уміє визначати головне в почутому, може утворювати нові комбінації з отриманих компонентів, застосовувати прийоми аналізу, аналогії при вирішенні завдань тощо.

Наукові розвідки сутності, структури та особливостей розвитку творчого мислення сягають своїм корінням у давні часи. Сьогоднішня наука і досі користується напрацюваннями Платона, Арістотеля, Дж. Локка і Ж. Руссо, І. Канта та інших.

Проблема розвитку творчої особистості молодшого школяра стала предметом досліджень сучасних зарубіжних та вітчизняних науковців: О. Андрійчук, В. Артихович, М. Вітко, І. Галкович, В. Григор'євої, В. Іванової, О. Куша, О. Люк, М. Лук'яненко, В. Павленко, Л. Скалич, А. Сологуб та ін. Аналіз їх наукового доробку дає можливість стверджувати думку про те, що творче мислення є складним феноменом, який потребує ґрунтовних досліджень, спираючись на загальні ідеї, розроблені видатними вченими минулого з метою їх переосмислення та творчого застосування.

Таким чином, актуальність, потреба у вивченні проблеми розвитку творчого мислення молодших школярів, об'єктивна необхідність підвищення якості загальних та предметних компетентностей учнів початкових класів зумовили вибір теми дослідження **«Розвиток у молодших школярів творчого мислення в освітньому процесі початкової школи»**

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати психолого-педагогічні умови розвитку творчого мислення у молодших школярів та експериментально перевірити ефективність їх реалізації в навчальному процесі початкової школи.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати історичний аспект та сучасний стан проблеми розвитку творчого мислення у молодших школярів в теорії й практиці початкової освіти.
2. Визначити та теоретично обґрунтувати психолого-педагогічні умови розвитку творчого мислення у молодших школярів.
3. Дослідно-експериментальним шляхом перевірити ефективність застосування психолого-педагогічних умов розвитку творчого мислення у освітньому процесі початкової школи.

Об'єкт дослідження – освітній процес початкової школи.

Предмет дослідження – психолого-педагогічні умови розвитку у молодших школярів творчого мислення.

Методи дослідження. З метою визначення стану та теоретичного обґрунтування проблеми розвитку творчого мислення учнів початкової школи використано комплекс методів дослідження, зокрема:

– *теоретичних*: аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури, нормативних документів для з'ясування сутнісних характеристик творчого мислення; узагальнення та систематизації для обґрунтування теоретичної бази дослідження; контент-аналіз для уточнення вихідних понять дослідження «творче мислення», «творче мислення молодшого школяра»;

– *емпіричні*: спостереження; бесіда, анкетування, тестування, аналіз продуктів діяльності молодших школярів, педагогічний експеримент використані з метою визначення показників та рівнів розвитку творчого мислення молодших школярів;

– *математичної статистики* для опрацювання одержаних результатів і встановлення кількісних залежностей між досліджуваними явищами та процесами.

Практичне значення одержаних результатів: методику діагностики розвитку творчого мислення в освітньому процесі початкової школи можна використати студентами при виконанні курсових робіт.

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладені у трьох публікаціях, з яких: стаття в Міжнародному науковому журналі «Освіта і наука», 2-ох публікаціях збірників тез науково-практичних конференцій.

Структура й обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (81 найменування), додатків (6). Загальний обсяг роботи становить 120 сторінок, із них основного тексту – 85 сторінки. Робота містить – 5 таблиць та 10 рисунків.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає підстави зробити такі висновки:

1. Проблема творчого мислення та розуміння його сутності знаходилася в центрі наукового знання на протязі багатьох століть. Його елементи наявні як в поглядах древніх філософів, так і в працях сучасних науковців. Перші спроби наукового осмислення природи творчого мислення робилися ще в античні часи. Саме в цей період змінилися погляди філософів на взаємодію і залежність людини й природи (філософи античності Геракліт, Демокріт, Анаксагор та ін.). Розвитку творчості особистості приділялась увага філософами Середньовіччя та Нового часу (Г. Сковорода, П. Юркевич), Просвітництва (Дж.Локк, Ж. - Ж. Руссо, Г. Гегель, І. Кант).

У XVII столітті великий педагог Ян Амос Коменський на перший план виносив ідею різностороннього розвитку особистості на основі принципів природовідповідності та єдності навчання й виховання. Велику увагу розвитку особистості надавали І. Песталоцці та А. Дістервег, зосереджуючи увагу на формування в учнів умінь вільно застосовувати вивчений матеріал, самодіяльності, моральному самовизначенні звернення мислення до вихідних джерел. У XX столітті з'являються перші праці вчених (А.Брушлинського, Б. Кедрова, О. Матюшкіна, Я. Пономарьова О. Тихомирова та ін.) у яких всебічно на науково-експериментальній основі досліджуються творчі процеси. В цей же період В. Сухомлинський вперше заговорив про взаємозв'язок інтелектуальних та творчих умінь, зазначаючи, що «творчість не можлива без інтелектуального підґрунтя». В сучасний період проблему розвитку творчого мислення молодших школярів досліджують Н. Бібік, М. Вашуленко, Г. Ільїн, О. Кульчицька, Н. Ніколаєнко, О. Савченко, Г. Селевко та ін.

2. Творчість – діяльність людини, результатом якої виступають нові духовні та матеріальні цінності. Розвиток творчого мислення учнів у навчально-виховному процесі початкової школи – складний процес якісних змін у мотиваційно-ціннісній, когнітивно-інтелектуальній, комунікативно-

мовленнєвій складових особистості молодшого школяра, що ґрунтується на природних потребах у творчій діяльності, можливостях дітей означеного віку у її реалізації та забезпечується систематичним, послідовним створенням та вирішенням проблемних ситуацій у процесі урочної та позаурочної навчально-виховної роботи за умови співтворчості всіх її суб'єктів. Розвиток творчого мислення молодших школярів залежить від дотримання в освітньому процесі таких психолого-педагогічних умов:

- творча особистість вчителя початкової школи;
- організація суб'єкт-суб'єктних відносин між педагогом та вихованцями;
- планомірна, систематична організація проблемно-конфліктних ситуацій.

3. Під час формувального експерименту в освітньому процесі початкової школи використовувались на уроках різноманітні вправи: «Ланцюжок асоціацій», «Корегування», «Піктограма», «Слова-перевертні», «Слова з нотами» – на уроках української мови; дидактична гра «Навіщо і чому?», «На яку годину призначено збір?», творчі задачі, задачі-головоломки, задачі-жарти, задачі-головоломки та ін. – на уроках математики; «Пошук інформації», «Асоціативний куш», «Системний ліфт» «Морфологічний аналіз» та ін. – на уроках природознавства.

Для експериментального дослідження використовувались методики «Анаграма» та П. Торренса. Результати експериментального дослідження показали:

- за методикою «Анаграма»: результати тестування учнів контрольного класу не змінилися за винятком рівня «висока гнучкість» (зросла з 23,08% до 30,77%). У ЕК показники гнучкого мислення з елементами самобутності, оригінальності зросли з 15,38% до 30,77%, високої гнучкості – з 30,77% до 38,46%, хороші показники гнучкості залишилися на тому ж рівні – 15,38%, середні показники гнучкості знизились з 30,77% до 15,38%, а показники інертного мислення дорівнюють 0;

– за методикою П. Торренса: з високим рівнем розвитку творчого мислення молодших школярів виявлено учнів: у ЕК 38,46%, а в КК – 23,09%; із середнім рівнем розвитку творчого мислення – 46,15% в обох класах, з низьким рівнем – 15,39% у ЕК і у КК – 30,76%.

Таким чином, простежується динаміка формування творчого мислення в кінці експерименту, яка значно зросла в експериментальному класі порівняно з контрольним.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Додатково наукового пошуку потребують узагальнення й вивчення питань підготовки вчителя початкових класів до використання технологій розвитку творчого мислення у молодших школярів.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>